

Gunko V. I.

Shadow economy and social responsibility: sources and trends

The main approaches to understanding the nature of the categories "shadow economy" and "social responsibility" are analyzed. The author definition of "social responsibility" is given according the diversity and heterogeneity of the term. The current state of the shadow economy in Ukraine is analyzed, and the relationship between shadow economy and social responsibility is described.

Key words: *shadow economy, social responsibility, corruption factors, legalization.*

Гунько Вікторія Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та менеджменту Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 378

I. A. Бурлакова

**ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК
УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ ЗДОРОВ'ЯМ
ЯК ІНОВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ОСВІТИ ФАХІВЦІВ
ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Розкрито поняття «професійне здоров'я». Охарактеризовано роль тренінгових технологій в освіті фахівців економічних спеціальностей. Визначено мету, завдання і результат дисципліни «Менеджмент професійного здоров'я». Проаналізовано поняття «здоров'язберезувальна компетенція», що є в переліку сучасних ключових компетенцій.

Ключові слова: *здоров'я, професійне здоров'я, тренінгові технології, здоров'язберезувальні компетенції.*

Постановка проблеми. У зв'язку із погіршенням здоров'я населення країни, зниженням показників психофізичного розвитку та здоров'я молоді в цілому й майбутніх фахівців економічних спеціальностей зокрема, слід вважати за необхідне реалізацію програм створення здоров'язберезувального освітнього простору [2; 3; 5].

За даними наукових досліджень, реальна ситуація демонструє низький рівень застосування здоров'язберезувального потенціалу освітніх закладів [4]. Внаслідок нераціональної організації навчального процесу, невідповідності методів і засобів навчання потребам культури професійного здоров'я

© I. A. Бурлакова, 2014

майбутніх фахівців економічних спеціальностей, низької ефективності фізкультурно-оздоровчої діяльності, високих академічних навантажень, шкідливих звичок, спричинюється неефективне використання здоров'язбережувального потенціалу навчальних закладів.

Серед суттєвих чинників здоров'язбережувального впливу освітнього простору на студентство необхідно виокремити особистісну значущість, завдяки якій стає можливим формування культури і ціннісного ставлення до здоров'я. Важливим аспектом здоров'язбережувального освітнього простору є естетична складова, як суттєвий чинник формування культури професійного здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей. Тобто формування культури здоров'я студентів стає можливим завдяки становленню естетичних цінностей у студентської молоді, оформленню образу духовності і тілесності як складових власного «Я-образу», передумовою чого є реалізація здорового способу життя, повага до власного здоров'я.

Втім, серед несприятливих чинників, що впливають на здоров'я молоді, є необхідність виокремити – гіпокінезію та гіподинамію, невиконання гігієнічних вимог, неможливість витримувати академічні навантаження, нерациональне харчування, порушення режиму сну й відпочинку, відсутність елементарних знань щодо здоров'я, здорового способу і стилю життя [3].

Вагомим чинником зниження показників здоров'я є небажання студентів турбуватися про власне здоров'я, зневажання здоровим способом життя, відсутність навичок проектно-діяльнісного підходу до формування свого здоров'я. Ні родина, ані навчальні заклади, на жаль, не навчають особистість, як необхідно піклуватися про власне здоров'я, не формують культуру здоров'я, в межах якої оформлюється ціннісне ставлення до життя, власного здоров'я й оточення. Відтак не створюються умови задля формування почуття відповідальності за власну поведінку та її наслідки й не реалізується установка на здоровий стиль життя.

Виклад основного матеріалу. Якщо звернутись до сутності здоров'язбережувальних технологій, то М. К. Смірнов вважає, що суттєвими їх аспектами є: індивідуалізація педагогічних впливів; творчий характер освітнього процесу; наявність психологічних і психотерапевтичних складових у діяльності педагога. У зв'язку із вищесказаним слід зауважити, що професійне здоров'я як освітня цінність не може бути не пов'язане із важливими її компонентами, а саме – змісту освіти і процесу навчання (організація, методи, прийоми).

Професійне здоров'я – інтегральна характеристика функціонального стану організму за фізичними та психічними показниками з метою оцінки його здатності до певної професійної діяльності із заданою ефективністю та тривалістю впродовж певного періоду життя, а також стійкість до несприятливих чинників, що супроводжують таку діяльність.

Показниками професійного здоров'я є працездатність, що віддзеркалює означені здібності людини. Тобто, поняття «професійна працездатність» пов'язує в єдиний комплекс функціональний стан організму, його зміни у тому або іншому виді діяльності й тому психічне, фізичне і соціальне благополуччя.

Вищий навчальний заклад – це соціокультурний інститут, який забезпечує можливість реалізації індивідуальності, спеціаліста з високими показниками адаптивності, працездатності і спрямованістю до саморозвитку. Це питання є ключовим для практики навчання й виховання нового покоління, здатного до активної участі у розвитку суспільства, актуалізуючої потреби в індивідуальній творчості, відповідальності, усвідомлення своєї унікальності і ціннісного ставлення до власного здоров'я і життя.

Варто відзначити, що управління педагогічним процесом з метою поліпшення здоров'я стає можливим на двох рівнях:

- 1) управління діяльністю студентів;
- 2) управління діяльністю педагога – організатора навчально-виховного процесу [5].

Тренінгові технології – це система діяльності щодо відпрацювання певних алгоритмів навчально-пізнавальних дій та способів розв'язання типових завдань у ході навчання [4, с. 23]. Пропонований проект «Менеджмент професійного здоров'я» включає в себе такі завдання:

- визначення рівня здоров'я кожного фахівця економічних спеціальностей з висновками та рекомендаціями;
- складання SWOT-аналізу здоров'я;
- розробка психосоматичних програм з профілактики синдрому хронічної втоми, синдрому емоційного вигорання та професійної деформації;
- консультації по індивідуальним оздоровчим програмам, а також розробка та проведення оздоровчо-мотиваційних мініпроектів [6].

Мета дисципліни полягає у навчанні студентів бути не просто споживачем та покупцем здоров'я, а його творцем через усвідомлені дії формування соціального та економічного мотиву до збереження і укріплення свого здоров'я. Іншим важливим моментом є вибір системного підходу до збереження здоров'я, який дає змогу людині особисто контролювати не стільки приховані симптоми захворювань, скільки вміти оцінити запаси резервів особистого здоров'я та вміти пристосуватися до тих навантажень і умов, у яких вона працює та живе. На тренінгах студенти, використовуючи ексклюзивну інформацію про здоров'я, новітні оригінальні діагностичні, коригувальні та оздоровчі технології, вчать-ся самостійно розробляти комплексні програми оздоровлення з урахуванням особистого рівня здоров'я, цільові обґрунтовані профілактичні комплекси для опорно-рухового апарату, зору, психоемоційних станів.

Ідеологія дисципліни сприяє активному та зацікавленому оволодінню слухачами методів підтримки працездатності та ресурсного стану на робочо-му місці, прийомам оздоровчого масажу і самомасажу, аутотренінгу. Модуль самоконтролю за об'єктивними та суб'єктивними показниками здоров'я дає дійовий алгоритм для засвоєння та подальшого застосування позитивного здорового мислення – позитивних здорових емоцій – позитивних здорових дій – позитивних здорових навичок. Особлива зацікавленість слухачів спрямована на розробку сценаріїв корпоративних оздоровчих практик та програм, фітнес-перерв та змагань з видів рухової активності.

Тренінги та семінари є цільовими й дозволяють вирішувати найболючіші для кожного індивіда питання (проблема стресу та втоми, захворювання, пов'язані з довгою роботою за комп'ютером та інші). За період участі в тренінгових заняттях з дисципліни «Менеджмент професійного здоров'я» у студентів явно прослідковується тенденція до зниження ваги, укріплення м'язової системи, виправлення статури. Результати тестових вправ вказали на значне поліпшення фізичних якостей, таких як сила, витривалість і гнучкість, які становлять фундамент ефективної працездатності людини.

Що стосується особистісних властивостей, таких як невротизм і психотизм, то вони знизились на 42 і 55% відповідно. Упевненість в собі зростає в 1,5–2 рази, а в окремих випадках і в 3 рази. При опитуванні студенти відзначили посилення мотивації щодо збереження професійного здоров'я, налаштованість на інтенсифікацію напрацьованих навичок управління своїм психоемоційним та фізичним станом, професійного самозбереження на робочих місцях.

Найголовніший результат тренінгів – підвищення ефективності кожного фахівця економічних спеціальностей. За статистикою, правильно організований health management – це мінімум 10% прибутку, який отримує або впускає у майбутньому компанія. Результати запропонованого проекту дозволили в освітньому процесі для кожного фахівця економічних спеціальностей сформувати власні здоров'язберігаючі компетенції.

Для формування здоров'язберезувальних компетенцій слід знати структуру цього поняття. Здоров'язберезувальні компетенції сьогодні є частиною сучасних ключових компетенцій, що включають в себе компоненти, здібності, спрямовані на збереження, зміцнення та підтримку здоров'я:

1. Соціально-трудова компоненти здоров'язберезувальних компетенцій включають в себе здатність формування активної громадянської позиції «Я здоровий – значить, корисний державі», дотримання техніки безпеки, знання та застосування правил особистої гігієни.

2. Загальнокультурні компоненти здоров'язберезувальних компетенцій включають у себе здатність формування культури здоров'я, харчування, поведінки та спілкування; наявність уявлень, пов'язаних з філософським,

релігійним, науковим і правовим ставленням до здоров'я; знання етнокультурних традицій та звичаїв збереження здоров'я.

3. Когнітивні компоненти здоров'язбережувальних компетенцій передбачають теоретичну готовність до процесу здоров'язбереження і включають в себе знання, за допомогою яких можна зміцнювати й зберігати здоров'я; знання, необхідні для самоосвіти в аспекті здоров'язбереження, а також для здійснення здоров'язбереження в професійній діяльності.

4. Навчально-пізнавальні компоненти здоров'язбережувальних компетенцій включають у себе вміння ефективно організовувати навчальну діяльність з точки зору розподілу навантажень і сил; формування умінь здоров'язбереження засобами навчально-пізнавальної діяльності; розвиток навичок складання індивідуальних планів життєдіяльності та навчання; оволодіння раціональними способами обробки інформації щодо збереження здоров'я.

5. Інформаційні компоненти здоров'язбережувальних компетенцій включають у себе вміння аналізувати інформацію про шкоду та користь здоров'ю; знання небезпеки куріння, алкоголізму, СНІДу, наркоманії; знання норм здорового способу життя, правил поведінки в екстремальних ситуаціях; інформаційна грамотність у питаннях здоров'я.

6. Діяльнісні компоненти здоров'язбережувальних компетенцій включають уміння щодо здоров'язбереження у професійній підготовці; уміння виявляти чинники, що негативно впливають на здоров'я, планувати та реалізовувати індивідуальну й групову роботу в сфері здоров'язбереження; максимально використовувати потенціал всіх ресурсів для збереження власного здоров'я та здоров'я навколишніх.

7. Компоненти особистісного вдосконалення здоров'язбережувальних компетенцій включають у себе уміння володіти способами фізичного, духовного вдосконалення, елементами психологічної грамотності, емоційної саморегуляції, самопідтримки й самоконтролю; уміння підбирати індивідуальні засоби та методи для розвитку своїх фізичних, психічних і особистісних якостей. Без професійно важливих особистісних якостей неможливе здійснення професійної діяльності. Фахівцям економічних спеціальностей повинні бути притаманні такі якості, як відповідальність і результативність, самоконтроль та професійна вимогливість, креативність і фізична тренованість, адаптивність, оптимізм, прагнення до підвищення рівня свого здоров'я та здоров'я навколишніх.

8. Комунікативні компоненти здоров'язбережувальних компетенцій включають в себе уміння володіти безконфліктним, конструктивним спілкуванням, уміння слухати й чути, толерантне спілкування, направлене на збереження здоров'я.

9. Ціннісно-сміслові компоненти здоров'язбережувальних компетенцій включають у себе здатність формування цінностей життя, здоров'я та дов-

голіття, сім'ї, мотивацію до здорового способу життя, знання та застосування факторів позитивного впливу здорового способу життя на організм [1].

Усі компоненти структури здоров'язбережувальних компетенцій фахівців економічних спеціальностей взаємопов'язані. Дослідження робіт з формування здоров'язбережувальних компетенцій дозволяє прийти до висновку, що це явище динамічне. Здоров'язбережувальні компетенції включають в себе компоненти, спрямовані на збереження, зміцнення та підтримку їх професійного здоров'я. Для того щоб сформувати ці здоров'язбережувальні компетенції, необхідно розробити та впровадити в їх професійну підготовку заняття у формі тренінгів щодо структури та змісту процесу формування, що є основою здійснення здоров'язбережувальної діяльності.

Висновки. Ураховуючи вищевикладене, можемо констатувати, що тренінгові технології в освіті фахівців економічних спеціальностей сприяють збереженню та укріпленню професійного здоров'я, створенню здорового професійного середовища, а також дозволяють виявити прихований потенціал кожного індивіда, згуртовують колектив, підвищують продуктивність роботи. Здоров'язбережувальні компетенції засновані на сформованому мотиваційно-ціннісному відношенні до свого здоров'я, що виражається у здатності та готовності вирішувати професійні завдання, які пов'язані з процесом їх предметної діяльності. Розробляючи тренінги щодо формування здоров'язбережувальних компетенцій, слід виходити з того положення, що необхідний не фрагментарний вплив на кожний з компонентів, а використання системного підходу. Застосування цього підходу направлене на кінцевий результат – формування сучасного фахівця, здатного ефективно використовувати особистісні можливості для успішних професіональних дій.

Список використаних джерел

1. Авчинникова С. О. Здоровьесберегающая деятельность как условие формирования валеологической компетентности будущих специалистов социальной работы // Вестн. Томского гос. пед. ун-та (Tomsk State Pedagogical University Bulletin). – 2010. – Вып. 1 (91). – С. 79.
2. Деркач А.А. Акмеология : учеб. пособие / А. А. Деркач, В. Г. Зазыкин. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с.
3. Психология здоровья : уч. для вузов / под ред. Г. С. Никифорова. – СПб. : Питер, 2006. – 607 с.
4. Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін : навч. посіб. / Г. О. Ковальчук, Н. Ю. Бутенко, М. В. Артюшина та ін.; за ред. Г. О. Ковальчук. – К. : КНЕУ, 2006. – 320 с.
5. Щербина В. А. Применение инновационных технологий физического воспитания для формирования здорового образа и стиля жизни студентов технического вуза / В. А. Щербина. – М. : «МПА-ПРЕСС», 2007. – 319 с.
6. OHSAS 18001:2007. Occupational health and safety management systems – Requirements.

Бурлакова И. А.

Тренінгові технології в формуванні навичок управління професійним здоров'ям як інноваційний компонент освіти економічних спеціальностей

Раскрыто понятие «профессиональное здоровье». Дана характеристика роли тренинговых технологий в образовании специалистов экономических специальностей. Определены цель, задачи и результат дисциплины «Менеджмент профессионального здоровья». Проанализировано понятие «здоровьесберегающая компетенция», которое есть в перечне современных ключевых компетенций.

Ключевые слова: здоровье, профессиональное здоровье, тренинговые технологии, здоровьесберегающие компетенции.

Burlakov I. A.

Training technologies in shaping the professional management skills as an innovative health education component specialists economic specialties

In the article the concept of "occupational health". The characteristic of the role of technology in education training specialists economics. Defined goals, objectives and results of the discipline "Management of occupational health". Analyzes the concept of "health-saving competence", which is in the list of modern core competencies.

Key words: health, occupational health, training technologies, a health-saving competences.

Бурлакова Ірина Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри управління банківською безпекою Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи Національного банку України.

УДК 331.102.344:316.42

М. В. Луцик

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ЗАПАСІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Уперше в науковій літературі запропоновано введення терміна «запаси інтелектуальних ресурсів», проаналізовано на основі звітів Всесвітнього економічного форуму таких показників, як: індекс конкурентоспроможності України в період 2006–2013 рр. у порівнянні з іншими країнами; наведено складові індексу конкурентоспроможності України 2013–2014 рр. та їх порівняння з іншими країнами.

Ключові слова: запаси інтелектуальних ресурсів, соціально-економічна система, інноваційний розвиток, інтелект людини, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Фактори формування запасів інтелектуальних ресурсів соціально-економічних систем набувають особливого значення для економічної теорії і господарської практики. Незважаючи на ґрунтові до-

© М. В. Луцик, 2014